

What works? Evidence based no nonsense criminologie?

JOHAN GOETHALS

Binnen het criminologisch landschap worden sedert enkele jaren belangrijke pleidooien gehouden voor een no-nonsense criminologie qua onderzoek en beleid. Onderzoek moet aangeven welke programma's en interventiestrategieën werkzaam zijn in de strijd tegen de criminaliteit en de onveiligheid, en het beleid moet worden aangepord om net die programma's waarvan de effectiviteit kan worden aangetoond, te implementeren en de financiële ondersteuning van die programma's waarvan de effectiviteit (nog) niet kan worden aangetoond stop te zetten of niet te honoreren. Deze benadering schrijft zich in in de inspanningen van de Campbell group die naast *evidence based medicine* ook onder meer pioneeert voor *evidence based* sociaal werk, psychologie en criminologie. Zo verscheen net de tweede uitgave van de *Evidence based Crime Prevention* van Sherman et al. (2006), waarin aan de hand van de toepassing van de Maryland SMS schaal (*scientific methods* schaal) een evaluatie wordt gemaakt van (justitiële) preventie- en interventieprogramma's op het vlak van familie, school, bredere samenleving, arbeidsmarkt, plaatselijke lokaliteiten, politie, rechtbank en strafuitvoering. De SMS-schaal kwalificeert wetenschappelijk onderzoek in navolging van de door Cook en Campbell (1979) beschreven principes van interne validiteit in termen van vijf kwaliteitsniveaus, variërend van experimentele opzetten met toevalsverdeling over experimentele en controlegroepen (hoogste kwaliteitsniveau) tot correlatieve studies waarin het effect van een maatregel wordt geëvalueerd door zones/situaties waarin de maatregel wordt geïmplementeerd te vergelijken met zones/situaties waarin hij niet wordt geïmplementeerd. In *Evidence based crime prevention* wordt het effect van een programma verder beoordeeld in termen van werkzaam, niet werkzaam, beloftevol of onbekend. Werkzaam/niet werkzaam worden genoemd programma's waarvan minstens twee studies van kwaliteitsniveau 3 beschikbaar zijn die aantonen dat het programma (niet) leidt tot de vooropgestelde doeleinden, bijvoorbeeld een daling van de recidive. Kwaliteitsniveau 3 houdt in de meting van criminaliteit (of ander samenlevingsfacet) voor en na de invoering van de maatregel in een experimentele en een controleconditie, zonder dat er sprake is van toevalsverdeling over beide condities. In totaal werden 675 programma's geëvalueerd, en daarvan kregen er 29 het label '*it works*'. Negen daarvan situeren zich op het domein van rechtbanken en strafuitvoering (vb. incapacitatie, therapie voor druggebruikers...), zeven in de school (vb. training in zelfcontrole en opbouwen van sociale competenties via cognitief-gedragmatige technieken). De overige hebben betrekking op interventies op het vlak van tewerkstelling (N=2)(vb. beroepsopleidingen voor oudere delinquenten die niet meer onder justitieel toezicht staan), interventie in gezinnen (N=4)(vb. huisbezoeken aan jonge gezinnen; training van de ouders in samenhang met geïntensifieerde schoolaanpak van de kinderen), en politie (N=5)(vb. aanhouden van daders van intrafamiliaal geweld)¹. Vijfentwintig programma's kregen het label 'werkt niet' opgeplakt, 28 werden 'belovend'

¹ Sommige programma's kunnen in meerdere van deze zeven terreinen ondergebracht worden. Daarom is het totaal aantal programma's hoger dan 29.

genoemd, en van 68 programma's kon de effectiviteit niet worden aangetoond. Het boek eindigt met de aanbevelingen voor de overheid (en de privé) de programma's waarvan 'bewezen' is dat ze werken financieel te honoreren, deze waarvan de effectiviteit niet kan aangetoond worden stop te zetten, en te investeren in het uittesten van de 'belovende' programma's. Dat net nu ook een nieuw criminologisch tijdschrift op de markt komt met als titel 'Journal of Experimental Criminology' is dan ook niet toevallig.

De no-nonsense benadering vindt verder zijn uitdrukking in de druk die een groep psychologen-(criminologen) van de Canadese universiteiten van Carleton en Ottawa en de Correctional Service van Canada uitoefenen op hun en andere strafuitvoeringssystemen om enkel die maatregelen die (bij toepassing van bovenstaande principes) werkzaam kunnen worden genoemd te implementeren (de *what works*-benadering). Deze programma's zouden vooral in de gemeenschap lopende cognitief gedragstherapeutisch geïnspireerde behandelingsprogramma's moeten zijn. Deze conclusies werden voor het eerst geformuleerd door de Canadese psycholoog Robert Ross, en verder vooral uitgewerkt door Bonta en Andrews (2003) in hun '*Psychology of Criminal Conduct*' (intussen drie drukken). Ross kwam op basis van literatuurreviews en eigen empirisch werk tot de bevinding dat criminaliteit op de eerste plaats te maken heeft met een verstoord cognitief functioneren, met name verstoorde cognitieve vaardigheden en de resultaten ervan, verstoord cognities. De cognitieve capaciteiten van een mens kunnen beschadigd geraken door omgevingsstress, verwaarlozing en misbruik, met als gevolg problematische emoties en verstoord cognitievaardigheden. Cognities zelf zijn dan de attitudes/opvattingen/waarden/ rationalisaties die aan de basis liggen van (crimineel) gedrag dan wel dit soort gedrag ondersteunen. Cognities verwijzen verder naar cognitief-emotionele toestanden van woede, wrok, en wantrouwen, en naar de 'criminele identiteit'. Op basis van de bevindingen dat criminaliteit een resultante is van verstoord vaardigheden en cognities werden heel wat trainingsprogramma's ontwikkeld die kunnen ingedeeld worden in twee varianten: (a) trainingen in cognitieve vaardigheden die de vermeende achterstand of afwezigheid van accurate cognitieve vaardigheden moeten remediëren, en (b) cognitieve herstructurering die defecte cognities (cognitieve distorties) moet vervangen door adequate cognities. Deze cognities en cognitieve vaardigheden-benadering is intussen ontwikkeld tot een industrie met meerdere private consultingbedrijven, en met een sterke druk op heel wat justitiële beleidsmakers om deze nieuwe vorm van behandeling geïmplementeerd te krijgen. De verdedigers van deze cognitieve gedragsmatige aanpak slaagden erin de strafuitvoeringspolitiek van Canada te sturen (de grondleggers van deze benadering zijn niet toevallig werkzaam aan de vernoemde Canadese universiteiten en in het Canadees gevangeniswezen). Ook de strafuitvoeringspolitiek in Engeland (vb. de impact op de probatie; Mair, 2004), en verder deze in Schotland, Wales, de VS, New Zeeland, Australië, Venezuela, Spanje, Denemarken, Zweden en Nederland werd door hen beïnvloed.

De no-nonsense benadering vinden we ook terug in de classificatie- en de risicotaxatiebenadering die meer en meer de aanpak (classificatie, bestrafing, behandeling, invrijheidstelling) van daders, gedetineerden en geïnterneerden gaat domineren. Classificatiesystemen worden ontwikkeld in functie van management en beheer van inrichtingen, behandeling, predictie en theorievorming. Classificatiesystemen werden bijvoorbeeld ontworpen om te bepalen in welke inrichtingen gedetineerden kunnen worden opgenomen in functie van veiligheid (management) of behandeling. Andere

classificatiesystemen werden ontwikkeld om delinquenten te evalueren in termen van behandelingsnoden en matching van deze noden met de aard van de vorming, begeleiding, supervisie, en instelling. Nog andere classificatiesystemen zijn gericht op predictie van storend of crisisgedrag binnen instellingen. Ook de risicotaxatie is in volle opmars. Predictie-instrumenten worden ontwikkeld om algemene recidive, speciale recidive (vooral seksuele recidive) en gevaarlijkheid/geweld in te schatten. Deze risicotaxatie gaat ten dele samen met de ontwikkeling van de *what works* benadering. Een van de basisprincipes van deze benadering is immers het risicoprincipe: de intensiteit van het aangeboden programma dient afgestemd te worden op de kans dat de dader recidiveert, en deze wordt bepaald door de aanwezigheid van 'criminele' noden. De aanpak van de delinquentie dient dan ook o.m. in te houden (individuele) risicotaxatie, en dit veronderstelt de ontwikkeling van risk assessment procedures en technieken, en de toepassing ervan.

Hoe moet tegen deze ontwikkelingen worden aangekeken? Niemand kan er op zich tegen zijn dat een wetenschap uitgaat van *no nonsense* principes, en zeker de criminologie kan op een aantal terreinen wat meer sérieux gebruiken. De tijd ligt nog niet zover achter ons dat de aanpak van criminaliteit puur moraliserend, en in een latere periode, puur 'ideologiserend' werd ingekleurd. Zeker deze laatste ideologisch geïnspireerde criminologie heeft de criminologie als wetenschapsbedrijf zware schade toegebracht. Toch is voorzichtigheid geboden bij het blinde volgen van de lokroep van een *no nonsense* benadering, en vooral van de daaruit vloeiende conclusies van de *what works* benadering, met name de invoering van een cognitief en sociaal behaviourisme in de strafuitvoering.

Sociologen (vb. Rose, 2000; Garland, 1996) waarschuwen dat een dergelijke *no nonsense* en *what works*-criminologie zich perfect inschrijft in de premissen van een neoliberale staat die via de (her)responsabilisering van de dader de verantwoordelijkheid voor de criminaliteit volledig terugplaatst in de korf van de dader, en die omgevings- en maatschappelijke omstandigheden buiten schot laat. In deze opvatting is de dader, en hij alleen, verantwoordelijk voor zijn daden. De verantwoordelijkheid voor wat gebeurt in de samenleving verschuift van de samenleving naar de individuele persoon, en in de vrijheid die deze staat aan deze laatste toebedeelt ligt meteen de verantwoordelijkheid voor het eigen gedrag besloten. In deze responsabilisering van de dader ligt dus een pervers effect verscholen: de samenleving biedt de dader de kans om aan zijn zelfherstel te werken, doch indien dit niet of onvoldoende gebeurt, kan de samenleving dan ook probleemloos haar verantwoordelijkheid afwentelen. De *what works*-benadering legt bovendien erg veel nadruk op maatschappelijke veiligheid als ultiem doel van effectieve interventies, en dit gaat in tegen het individuele recht van de justitiabele op adequate zorg en resocialisatie. *What works* dreigt mee te werken aan een klimaat waarin investeren in de toekomst van justitiabelen in sterke mate afhankelijk wordt gesteld van een verwacht gunstig effect op de maatschappelijke veiligheid. Het gevaar is dan ook dat wanneer deze gunstige effecten op de maatschappelijke veiligheid achterwege blijven of onzeker zijn, ondersteuning bij nieuwe pogingen tot resocialisatie achterwege kan blijven. Verder zal de verantwoordelijkheid voor het mislukken van een programma eenzijdig bij de dader worden gelegd. Terugval in criminaliteit zou dan kunnen leiden tot strafverzwaring of tot uitsluiting van zorg.

Een *no nonsense what works*- benadering pleit verder voor een overwegend rationeel empiristische wetenschap ten nadele van een interpreterende en een contextualiserende criminologie. De daaruit resulterende cognitieve criminologie vervangt het primaat van de sociologie (criminaliteit als sociaal probleem) door het primaat van het individu, van de cognitieve leerpsychologie, en richt zich op het microniveau van scherp omschreven interventies, waarbij ze de bredere algemene (beleids)context uit het oog verliest. In deze benadering staat de diagnose van individuele vaardigheidstekorten centraal, en gefocust wordt enkel op het versterken van het *human capital* in de vorm van verbeterde cognitieve of arbeidsvaardigheden. Met dit laatste hoeft op zichzelf niets mis te zijn. Interventies beperken tot individuele behandeling betekent evenwel dat men sociale en samenlevingsbetrokken correlaten van criminaliteit negeert. Recent onderzoek naar *desistance* (het stoppen met criminaliteit) maakt duidelijk dat naast *human capital* ook sociaal kapitaal en economische behoeften van daders belangrijk zijn (vb. Farrall, 2002). Dit laatste onderzoek laat zien dat stoppen met criminaliteit behalve met een reeks subjectgebonden factoren (rijping, motivatie) in een sterke mate afhankelijk is van een reeks specifieke processen in de sociale context die gedragsverandering en verandering van identiteit van daders bevorderen.

Erg problematisch is evenwel vooral dat onderzoek aantoonde dat de empirische basis van de claim dat cognitieve interventies over het geheel genomen effectief zijn in het terugdringen van recidive, redelijk zwak is. Enerzijds zijn de berekende effecten eerder klein, anderzijds steunen de bevindingen niet op de sterkste onderzoeksdesigns. De effectgroottes voor behandeling liggen tussen .10 en .30. Andrews en Bonta (2003) (de grote verdedigers van de cognitieve benadering) berekenden op basis van hun globale databank (374 studies) een gemiddelde effectgrootte van 0.08, wat overeenstemt met een recidivedaling van 8 procentpunten (54% versus 46%). Lösel (1995) bekwam een gemiddelde effectgrootte van .10 of een recidivedaling van 10 procentpunten. We moeten dus concluderen dat als (cognitieve) behandeling enig effect heeft de globale impact eerder modest is. Bovendien versluiert deze gemiddelde effectgrootte van .08 of .10 grote verschillen in effectiviteit naargelang de aard van de interventies. De effecten zouden groter zijn bij jonge delinquenten, bij ambulante programma's, bij daders van geweldsdelicten, en wanneer de '*principles of human service*' (de '*what works* beginnelen' als *risk*, *need* en *responsivity* worden gerespecteerd. De conclusies berusten verder overwegend op meta-analyses, en dus op het overkoepelend oordeel van honderden individuele evaluaties van uiteenlopende interventies, wat betekent dat de resultaten erg afhankelijk zullen zijn van de kwaliteit van de studies waarop de meta-analyses zijn gebaseerd. Indien deze studies gebrekkig zijn van kwaliteit (een gebrekkige beschrijving van de te evalueren interventie, een gebrekkige beschrijving van daderkenmerken, onvoldoende informatie over het behandelingspersoneel, onduidelijkheden over de recidivemetingen, en een zwak onderzoeksdesign, o.m. vergelijkbaarheid van experimentele en controlegroepen), zijn de globale resultaten van de meta-analyses dit eveneens. Verricht onderzoek suggereert ook dat de resultaten van de *what works* studies het recidiveverminderend effect van interventies overschatten. Dit recidiveverminderend effect van interventies is namelijk afhankelijk van het onderzoeksdesign dat werd aangewend. Het effect is kleiner wanneer meer rigoureuze designs worden gebruikt (7 procentpunten in studies met een random design versus 12 procentpunten in studies met een non random design), en is kleiner wanneer alledaagse praktijkinterventies worden vergeleken met modelinterventies (8 versus 12 procentpunten)(Hawthorne effect?). De zoektocht naar programma's die werken heeft ook te

weinig aandacht voor de vraag hoe die programma's werken. De evaluatiemethoden die worden gebruikt zijn onvoldoende toegesneden op justitiële interventies en op het proces van zelfherstel van delinquenten. De gebruikte evaluatiemethodes zijn gericht op de (digitale) vraag of iets werkt. Wil men ook begrijpen waarom iets werkt (waarom iemand uit de criminaliteit stapt), dienen meer kwalitatieve methodes te worden aangewend, die recht doen aan de complexiteit van veranderingsprocessen (vb. Pawson & Tilley, 1997). Uit het onderzoek van Maruna (2003, 2004) blijkt bijvoorbeeld dat reflectie en zingeving aan het eigen leven, *self efficacy* en *agency*, wellicht belangrijker zijn dan de graad van risico en criminogene behoeften. *Desistance* onderzoek maakt duidelijk dat cognitieve en motivationele processen in de persoon van de delinquent moeten kunnen inhaken op kansen (hooks) die de buitenwereld biedt. Belangrijk wordt dan het onderbouwen van deze cognitief-motivationele aspecten, en dus de responsiviteit. Deze inzichten uit het *desistance*- onderzoek worden onvoldoende weerspiegeld in de *what works* benadering. Dat er vanuit diverse hoeken zoveel commerciële druk uitgaat om deze cognitieve inzichten in de strafrechtsbedeling toe te passen doet dan zeker wenkbrouwen fronsen.

Betekent dit nu dat deze *no nonsense* criminologie moet begraven en vergeten worden? Naar mijn mening niet. Binnen de Belgische criminologie moet er plaats zijn voor een criminologie die zich inschrijft in onderzoek naar *evidence based* interventies en die kritisch de effecten van maatregelen evalueert. Onderzoek naar de effectiviteit van interventies blijft van het grootste belang, en in het licht van de aanbevelingen van de Campbell group dienen in ons land quasi-experimentele en indien mogelijk experimentele studies opgezet te worden. Verder dienen studies vooral in te zoomen op het leren begrijpen hoe interventies werken en de context waarin dat gebeurt, en dient meer onderzoek naar *desistance* processen (stoppen met criminaliteit) opgezet. In het licht van het bovenstaande zou het evenwel een ongelukkige zaak zijn als dit soort criminologie zou bedreven worden los van de bekommernissen die hierboven werden opgesomd. Dialoog tussen de verschillende 'criminologische' scholen is daarom meer dan ook geboden. Wat het beleid betreft is in ons land nog niet direct sprake van de invoering van de *what works* beginselen in de strafuitvoering. De conclusie van dit editoriaal kan dan ook alleen maar zijn dat we daar nog best even mee wachten...

BIBLIOGRAFIE

- ANDREWS, D.A. & BONTA, A. J. (2003). *The psychology of criminal conduct*. Anderson, Ci, OH.
- COOK, T.D. en CAMPBELL, D.T. (1979). *Quasi experimentation: design and analysis issues for field settings*. Chicago, Il: Rand Mc Nally.
- FARRAL, S. (2002). *Rethinking what works with offenders. Probation, social context and desistance from crime*. Cullompton: Willan.
- GARLAND, D. (1996). The limits of the sovereign state: strategies of crime control in contemporary society. *British Journal of Criminology* 36, 1, 445-471.
- LÖSEL, F. (1996). The efficacy of correctional treatment: A review and synthesis of meta evaluations. In L. McGuire (ed.). *What works: reducing offending* (pp. 79-111). Chichester: Wiley.
- MAIR, G. (ed.) (2004). *What matters in probation?* Cullompton: Willan.
- MARUNA, S. (2003). *Making Good. How ex-convicts reform and rebuild their lives*. American Psychological Association: Washington.

- MARUNA, S. & IMMARIGEON, R. (eds.) (2004) *After Crime and Punishment. Pathways to offender reintegration*. Cullompton: Willan.
- PAWSON, R. & TILLEY, N. (1997). *Realistic evaluation*. Londen: Sage.
- ROSE, N. (2000). Government and control. *British Journal of Criminology*, 40. 321-339.
- ROSS, R. & GENDREAU, P. (1980). *Effective correctional treatment*. Toronto: Butterworths.
- SHERMAN, L.W., FARRINGTON, D., WELSH, B. en MACKENZIE, D.L. (2006). *Evidence based crime prevention*, Londen, Routledge, 2006.
- VAN DEN HURK, A.A. en NELISSEN, P.P. (2004). "What works": een nieuwe benadering van resocialisatie van delinquenten". *Sancties 2004*, 280-297.